

SZEMLE

Johann Fuchs – Alexander Kubis – Lutz Schneider: *Zuwanderung und Digitalisierung. Wie viel Migration aus Drittstaaten benötigt der deutsche Arbeitsmarkt künftig? [Bevándorlás és digitalizáció. Mennyi harmadik országból érkező migrációra van szüksége a német munkaerőpiacnak a jövőben?]* Bertelsmann Stiftung, Gütersloh, 2019

Németországban a demográfiai kutatások növekvő gyakorisággal foglalkoznak a migráció társadalomra gyakorolt hatásaival, mivel az erős gazdasági teljesítmény és a politikai stabilitás miatt az ország az elmúlt években a bevándorlás első számú célországává vált Európában. Ez hatással van az ország társadalmi szerkezetére és annak minden további vetületére. Ezeket a hatásokat vizsgálva a munkaerőpiac is, mint a világ élvonalában teljesítő német gazdaság egyik motorja, gyakran áll a kutatások fókuszában. A Bertelsmann Alapítvány 2019 februárjában kiadott tanulmánya is a német munkaerőpiac lehetséges változásaira fókuszál. A szerzők, Johann Fuchs, Alexander Kubis és Lutz Schneider azt a központi kérdést járják körbe, milyen mértékű bevándorlásra volna szüksége az Európai Unió kívülről Németországnak a jövőben. A kérdést stratégikusan közelítik meg a társadalom- és gazdaságtudományok szakértőiként számontartott szerzők. Nyolc fejezetre tagolt tanulmányuk első részében, bevezetésként a kiindulási helyzetet mutatják be részletesen. Megismertetik az olvasót olyan tényekkel, mint a németországi népességalakulás várható mértéke (2030-ra 82,9 millió fő), a munkavállalók számának változása (2030-ra 45,9 millió fő), és szó esik az öregedő társadalom kihívásairól (2060-ra az országban az idősko-

ri függőségi ráta 59,7%). Ezekre a kedvezőtlen folyamatokra a Németországot az elmúlt években elérő bevándorlási hullám jelenthetne megoldást, azonban a szerzők már a bevezetőben leszögezik, hogy önmagában a bevándorlás nem egyenlő a keresőkorú lakosság számának növekedésével. Németország ezenfelül meg kívánja őrizni fogyasztásorientált piaci struktúráit és vezető szerepét, mint exportnagy hatalom. Ezek a tények teszik szükségessé és minden eddig-inél aktuálisabbá a prognózisok felállítását a Németország számára szükséges bevándorlásról. Amennyiben a keresőkorú lakosság számának csökkenése bekövetkezik, hosszú távon a társadalombiztosítási rendszer túlterhelődésére, a szakképzett munkaerő hiányából adódó problémákra, a jólét csökkenésére lehet számítani, figyelmeztetnek a szerzők, valamint a lakáspiac és a fogyasztási struktúrák megváltozására, melyeket a politikai vezetés Németországban mindenképp el kíván kerülni. Így alapként és célként tekintenek a tanulmányban egy olyan eredményre, amely a keresőkorú lakosság számának fenntartható csökkenését eredményezi. Módszertani szempontból 2017-es adatokra építik kutatásukat, és ökonometriai modellek alapján kiszámított prognózist állítanak fel. Központi kérdésük mellett a növekvő munkaerőpiaci szerepvállalásból és a növekvő bevándorlásból indulnak ki, azonban a kutatást a munkaerő-kínálatra szűkítik. Emellett figyelmeztetnek arra, hogy a prognózisok egyes esetekben 2060-ig terjednek, ami szükségszerűen esetlegesen gyenge magyarázóerővel és ezzel arányosan növekvő bizonytalansággal jár.

Ezt követően a szerzők bemutatják Németországnak a mai helyzet szempontjából releváns demográfiai fejlődését, melynek középpontjában a vándorlási tendenciák állnak. Egyfelől górcső alá veszik a természetes népességfejlődést, amelyet 1970 óta a bevándorlás nélkül népességcsökkenés jellemezne. A születések száma ugyan növekedett az elmúlt években, a teljes termékenységi ráta (*total fertility rate*, TFR) mégis 1,569 gyermek volt 2017-ben a szövetségi köztársaságban, amely a stabil munkaerőpiaci növekedés biztosításához nem elegendő. Bevándorlás nélkül a szülőképes korú nők száma jelentősen csökken, mivel a most húsz évesnél fiatalabb majdani szülőgeneráció jóval kisebb létszámú, mint a jelenlegi. A szerzők felhívják a figyelmet arra, hogy a keresőkorú lakosság arányának növekedése még akkor sem lenne biztosított, ha a teljes termékenységi ráta 2,1-re nőne, vagyis önmagában a népességnövekedés nem jár együtt a munkavállalók számának emelkedésével. A TFR növekedésének eredményei csak évtizedek múltán lesznek valóban érzékelhetők a demográfiai struktúrákban. Mindebből következően egyértelművé válik, hogy Németország a bevándorlásra van utalva. A tanulmányban bemutatják az ország migrációtörténetét, a hatvanas évek ideiglenes munkaerőbehozatalától

az 1990-es újraegyesítés utáni vándorlási folyamatokon át egészen napjaink intenzív népességmozgási hullámaiig nyomon követve az ország demográfiai változásait a migráció szemszögéből. Világossá válik, hogy az Európai Unió bővítésének következtében, valamint a gazdasági helyzet alakulásának fényében hullámszerűen érkeztek az emberek Németországba. Emellett jelentős a harmadik országbeli személyek bevándorlása is, 2015/16-ra ez a fajta migráció vált dominánssá az országban. A bevándorlókat vizsgálva kiderül, hogy 2017-ben 61%-uk volt 18 és 39 év közötti, és csupán 36%-uk nő, vagyis többségében középkorú férfiak érkeztek az országba.

E megállapítások fényében a tanulmány következő része a nem német származású uniós állampolgárok vándorlására koncentrál. Ehhez a szerzők felállítottak egy modellt, melynek segítségével a vándorlás mértéke megadható. A modell függő változója a be- és kivándorló egyének kora és neme, a magyarázó változók pedig a célország és a kibocsátó ország bérszintje, valamint munkanélküliségi rátája közötti különbségek. Így az EU-10 országai-ból érkezők számát a tanulmányban 2,3 millióra becsülik, amely szám nagy valószínűséggel a jövőben növekedni fog. Ezenkívül kimutatható, hogy az uniós tagság ösztönzően hat a vándorlásra a közös gazdasági térség országain belül. Így 2012 óta évente több mint 300 000 ember érkezik az unió tagállamaiból Németországba, bár a gazdasági változások nagymértékben átalakíthatják ezt a trendet. A bevándorlás jövőbeni okai egyfelől továbbra is a gazdasági helyzet különbségei lesznek az unió országai-ban, valamint figyelembe kell venni a Brexit várható hatásait, melynek következményeként több bevándorló érkezhethet majd Németországba.

Mindehhez fontos a keresőkorú lakosság jövőbeni arányának megállapítása. A számadat a lakosság és a munkavállalók számának egymáshoz viszonyított arányából mutatható ki, azonban a szerzők megkülönböztetnek három alapvető komponenst, amelyek mentén különböző scenáriók építhetők fel a prognózishoz. Az egyik a demográfiai komponens, amely a korosodás, a születések és a halálozások hatásait foglalja magában. A másik a viselkedési komponens, amely a munkaerőpiaci részvétel változásait tartalmazza, a harmadik pedig a vándorlási komponens, amely a migráció munkaerőpiacra gyakorolt hatásait vizsgálja. A német népesség jövőbeni alakulását a kohorszkomponens módszer segítségével igyekeznek előrejelezni. A német nők esetében 1,46-os, a bevándorló nők esetében 2,1-es TFR értékből kiindulva, a várható élettartam növekedésével és az integrációs folyamatok sikerességével számolva építik fel előrejelzésüket. Ennek értelmében 2060-ra bevándorlás nélkül a munkaképes korú német lakosság (15–64 évesek) 19,56 millió fővel csökkenne. Évente

200 000 bevándorló mellett a csökkenés 10 millió főt tesz ki, míg évi 400 000 bevándorlóval számolva ez a szám csupán 2,84 millió. Mivel a bevándorlás önmagában nem jelent teljes megoldást, a szerzők felhívják a figyelmet a nők nagyobb arányú munkába állásának kiaknázásra, valamint a nyugdíjkorhatárnak a várható élettartamhoz igazítására, amely lépések a keresőkorú lakosság arányának növekedését idézhetik elő.

Ezt követően kerül kifejtésre a tanulmány központi eleme, vagyis annak kutatása, hogy mennyi bevándorlóra van szüksége az országnak. Hipotetikus gondolat kísérleteik közül az évi 260 000 főt előírányzó bevándorlást tartják a leginkább kívánatos megoldásnak, ehhez azonban megvizsgálják a belső munkaerő-tartalékokat is. A gazdasági teljesítmény fokozódásával a munkaerőpiaci szerepvállalás is erősödik, új lehetőségeket adva a keresőkorú lakosság arányának megnövelésére. Így például a férfiak és nők munkaerőpiaci szerepvállalásának kiegyenlítése vagy a bevándorló nők keresőképességének ösztönzése, valamint a nyugdíjkorhatár emelése is időleges pozitív hatást gyakorolhat a munkaerőpiac alakulására. A felsorolt látens lehetőségek mellett a kutatók rávilágítanak a munkaidő-optimalizáció, valamint a munkanélküliek mozgósításának és a képzettségi elvárások átalakításának lehetőségeire is, mint a munkaerőpiacot segítő mobilizációs tényezők.

E megfontolások mentén levezetik a harmadik országbeli bevándorlás szükséges mértékét Németország számára. 2035-re a német gazdaság munkaerő-szükséglete 43 millió főt tesz majd ki. Ennek fedezéséhez legalább 44,6 millió kell legyen a keresőkorú lakosság száma. E szám eléréséhez évente a már említett 260 000 fős bevándorlással számolnak. Az unió területéről várhatóan 114 000 ember érkezik majd évente, tehát hozzávetőlegesen 146 000 harmadik országbeli bevándorló szükséges a német gazdasági teljesítmény fenntartáshoz. Ahhoz, hogy a teljesítmény szintje konstans maradjon, 2035 után évente 385 000 bevándorlóra lesz szüksége az országnak.

Ezt követően térnek ki a szerzők a kutatás másik fontos elemére: a digitalizáció szerepét vizsgálják a munkaerőpiacon. Rávilágítanak arra, hogy a digitális forradalom előrehaladtával a képzettségi szükségletek megváltoznak. Egyre több magasan kvalifikált egyénre lesz szükség (+ 655 000), míg a szakmunkások (- 670 000) és a segédmunkások (- 30 000) száma rohamosan csökkeni fog. Ez arra kell sarkallja Németországot, hogy a bevándorlást ne csak kvantitatív, de kvalitatív dimenzióban is értelmezze, és a munkaerőpiaci igényeknek megfelelően próbálja alakítani. Ennek sarokköve a képzettség és a munkához elengedhetetlen német nyelvtudás.

A tanulmány végén található összegzés rámutat, hogy évente legalább 260 000 bevándorló feltétlenül szükséges a német gazdasági teljesítmény fenntartásnak érdekében. Zárásként a szerzők ezzel összefüggésben hangsúlyozzák az ehhez szükséges liberális jogi keret meglétének fontosságát, amely egyértelművé teheti Németország igényeit és céljait saját munkaerőpiacát és jövőjét illetően.

Összességében elmondható, hogy a Bertelsmann Alapítvány tanulmánya előremutató módszerekkel vizsgálja a német munkaerőpiac jövőbeni igényeit. A szerzők szem előtt tartják a jelenlegi adatokra alapozható összes eshetőséget és ezekből vonják le következtetéseiket. A kutatási kérdésre adott válaszuk meglapozott és plauzibilis. Ugyanakkor a prognózisok, amelyeket a tanulmány felállít, több mint 40 évre előre tesznek kijelentéseket a gazdaság és a társadalom változásáról. Ilyen távlatokban gondolkodva megkérdőjelezhető az adatok felhasználhatósága, magyarázóereje. Ez azonban természetes olyan dinamikus területek esetében, mint a migráció és a munkaerőpiac. Ahhoz, hogy biztos és a nemzetgazdasági stratégia kialakítása számára jól operacionalizálható adatokat kapjunk, a kutatást, amilyen gyakran csak lehet, ismételni érdemes. Így nagyobb valószínűséggel biztosítható, hogy pontosabb képet kaphatnak a döntéshozók és a polgárok is arról, hogy ténylegesen mennyi bevándorlóra is lenne szüksége egy olyan gazdasági óriásnak, mint a Német Szövetségi Köztársaság.

Leitheiser Fruzsina